

Pléh Csaba

A PSZICHOLÓGIA A BUDAPESTI EGYETEMEKEN ÉS A TÖBBI NAGYVÁROSI EGYETEMEN

DOI: 10.14232/pfvm.2

Fontos emlékeznünk arra, hogy a hazai felsőoktatás egészében, s ezen belül a pszichológiában is, több lépcsőben ment végbe egy sajátos regionalizáció. A klasszikus regionalizáció kiindulópontja a Kolozsvári Egyetem megalakulása volt 1872-ben, majd a Pozsonyi Egyetemé és a Debreceni Egyetemé 1912-ben, illetve 1914-ben. Közismert, hogy a Trianoni diktátum után, a Kolozsvári és a Pozsonyi Egyetem mintegy vándorolni kényszerült. Ennek megfelelően alakult ki 1921-től a Szegedi Egyetem, 1923-ban pedig a Pécsi Egyetem. Ezeknek sajátos affinitásuk lesz a magyar pszichológia fejlődésében s szellemi központjainak alakulásában. Ezután fél évszázaddal következett egy 20. századvégi regionalizáció, amely Debrecenben indult el 1974-ben a pszichológus-képzés második helyének kialakításával, majd egy új nemzedék során, a rendszerváltás után Pécsen folytatódott 1994-ben és Szegeden 1999-ben, s közben Budapesten létrejött két egyházi fenntartású egyetemen is a pszichológia szak.

AZ EGYETEMEK KÖZTI MOZGÁS SZEMÉLYI TÉNYEZŐI: VONZÁS ÉS TASZÍTÁS

Minden egyetemek közti mozgás, legyen szó új programok keletkezéséről, vagy egészében új egyetemek születéséről, tanárok verbuválását és mozgását is magában foglalja. Az egyetemek közötti mozgásnak egy sajátos általános értelmezését adta Robert Merton (1968), aki egyebek mellett a kiválósági folyamatok szociológiájának nagyszerű elemzője is volt. Mertontól származik a bibliai Máté-elv alkalmazása az egyetemi és tudományos fejlődésre. A Máté-elv azt mondja ki Máté evangéliumában (13,12), hogy „Mert akinek van, annak adatik, és bővelkedik, akinek pedig nincs, attól még az is elvétetik, amije van.” A Máté-elv szerinti tudományos szellemi koncentráció világosan tetten érhető az egyetemek történetében. Ahol sok a siker, oda megy sok forrás, s ez oda vonzza a további tehetségeket. Merton klasszikus cikkében arra mutat rá, hogy az Egyesült Államokban szerzett Nobel-díjak 50%-a 5 egyetemről származik. Ezek a helyeken több a jó diák és a jó tanár, és sokszorosan több lesz a pályázati forrásokból és szponzorokból származó pénz is. Merton (1988) saját elméleti sugallatait nyomon követve azonban azt is észrevette, hogy ennek az egyetemes Máté-elvnek az érvényesülése ellen hat is valami. Miért van az, hogy nem mindenki a Harvard Egyetemen dolgozik az

Egyesült Államokban sem? A koncentráció korlátait az emberi tényezők, az intézményen belüli versengés és utálkozás biztosítják. Ha egy helyen túl sok okos ember van, megjelennek az intézményen belüli versengések, és az intézményen belüli versengések miatt sokak számára taszítóvá válik az intézmény. Másrészt, a nem legkiválóbb egyetemek vezetése valamely terület kiemelt támogatásával és preferenciájával segítheti a fejlődést, a „*valamit kiemelés*” is a pusztá Máté-elv érvényesülése ellen hat.

A viszonylag kicsi szellemi világban működő magyar egyetemi életben kulcsfontosságú tényező, hogy az újonnan alakuló, vagy újjáalakuló vidéki illetve egyházi intézmények különleges körülményeket teremtve szeretnék vonzani a kiválóságot. A nálunk Budapes-tközpontiségben, másutt Párizs-központiségben megjelenő koncentráció, Máté effektus ellen a hivatott intézményszervezők aktívan fellépnek. Ennek pozitív példái esetén a máshonnan érkező jövevényt befogadják, aki *de facto* nagy iskolát fog ott majd teremteni. Ennek jellegzetes példája Szent-Györgyi Albert sikeressége a Szegedi Egyetemen 1930–45 között. Az általa kialakított biokémiai iskola lesz a budapesti biokémiai iskolának, de áttételesen Straub F. Brunó alapító igazgató működése révén még az évtizedekkel később keletkezett Szegedi MTA alapítású és fenntartású Szegedi Biológiai Kutatóközpontnak is inspirálója.

A mi területünkhöz közelebbi példát véve 1946–1963 között Szentágothai János pécsi anatómus szereplése óriási, mindmáig ható neurobiológiai iskolát teremtett ott. Olyan iskolát, amelynek követői lesznek a pécsi élettanászok, mint Grastyán Endre és tanítványai, de itt a pécsi műhelyben nevelődött Székely György, Hámori József és sok más neuro-anatómus is, illetve több olyan fiziológus, mint Buzsáki György, Freund Tamás és Somogyi Péter, akik a mikro-anatómiát kapcsolják össze az idegrendszer funkcionális modellálásával, részben már Szentágothai budapesti hatása révén.

Valójában a Máté hatás és ellentényezői a zárt kulturális közösségben a vidéki egyetemek és Budapest viszonyát illetően egy húzó-taszító dinamikát alakítanak ki. Ezek a hiány körülményei között különösen felerősödnek, de mindig jelen voltak.

A húzó erők pro- vidék:

- Saját irányzat alakításának lehetősége
- Lakás ígéreték
- Más, új emberi kapcsolatok

A taszító erők: pro Budapest:

- Könyvtár és könyvek hiánya
- Labor építés nehézségei
- Lakáshiány
- Külföldi kapcsolatok nehézsége

Ezek a kicsit sajátos magyar vonások egészítik ki az általános tendenciát, mely az intrikák és a versengés miatt taszít elfelé a centrumtól.

A PSZICHOLÓGUSOK INTÉZMÉNYKÖZI VÁNDORLÁSA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A két világháború között a pszichológusok jellegzetes vándorlása figyelhető meg. Ennek egy része a *politikai helyzet változásaival és a nemzeti küldetéssel* kapcsolatos. Az egyetemek Trianont követő kényszermozgásának következménye volt például, hogy Kornis Gyula, aki Pozsonyban 1918-ban egyetemi állást kapott, hamarosan utána a Budapesti Egyetemen jelenik meg. De hasonló mozgás volt az is, amikor Észak-Erdély II. világháború alatti visszacsatolása során újraaktíválódik a Kolozsvári Egyetem. A Kolozsvári Egyetemen megjelennek központi, magyarországi pszichológusok. Közéjük tartozott Várkonyi-Hildebrand Dezső 1940–46 között, aki Szegedről ment vissza mintegy az anyaintézmény Kolozsvárra. Hasonló volt a helyzet Harkai-Schiller Pállal, aki 1945–46-ban Budapestről ment a Kolozsvári Egyetemre, s ott, mint kísérleti pszichológus, illetve alkalmazott pszichológiai kezdeményező, elindította a helyi pszichológus képzést. Benedek István pedig, Szondi Lipót szellemét vitte el Kolozsvárra 1944–46 között, családja eredeti erdélyi affinitása és származásának mintegy leágazásaként (Séra, 2019).

Az intézmények és városok közötti mozgásnak klasszikus példái azután az iskolaalapítást *vallási affinitással* is összekapcsolják. A bencés szerzetes Várkonyi-Hildebrand Dezső eredetileg a Pécsi Egyetemen alakította ki arculatát, hogy azután 1929–1940 között a Szegedi Egyetemen alakítson ki egy igen nagyhatású neveléslélektani iskolát. Iskolájában nevelkedett a Tanárképzővel való összekapcsolódás révén az 1950–70-es évek pedagógus nemzedékének olyan kiemelkedő vezetőrétege, amelynek tagja volt Kiss Árpád, Nagy Sándor és Kelemen László. Kulturális átütő erejét és affinitását jól mutatja, hogy Radnóti Miklós, Ortutay Gyula és más, a szegedi fiatalokhoz tartozó jövőző vezető értelmiségiek is Várkonyi óráin ismerkedtek meg a modern pszichológiával (Szokolszky, 2009, Pataki és mtsai, 2009). Hasonlóan Pécsről indult a katolikus indíttatású Molnár Cecil Pál szerzetestanár, hogy azután 1930–50 között Várkonyi-Hildebrand örökségét vegye át Szegeden. Jellegzetesen protestáns, református elkötelezettségű neveléslélektant képvisel viszont Karácsony Sándor, aki 1942 és 1950 között Budapestről, a protestantizmus magyar székes fővárosába, a kálvinista Rómának nevezett Debrecenbe plántálja át a közösség elvű gyermekközpontúság nemzeti változatát (Lányi, 2000, Mudrák, 2019).

A HŐSKOR (AZ 1960-AS ÉS 70-ES ÉVEK) EGYETEMI PSZICHOLÓGUS VILÁGA MAGYARORSZÁGON

Az 1960-as évek a magyar pszichológiában akkor benne éltek számára az 1950 és 1960 között meglehetősen háttérbe szorított pszichológiai gondolkodásnak újra előtérbe kerülését jelentette mind az egyetemi világban, mind a gyakorlatban. Vannak ugyan,

akik megkérdőjelezték ezt az értelmezést, és inkább szociális érzéketlenségről és haladó nyugatosodás helyett öngyarmatosításról beszélnek (Kovai, 2016, 2017, Máriási, 2016). Én nem ebbe táborba tartozom. Egykori érintettként ma is vallom, hogy ez a folyamatot nyitásnak érző fiatalok számára azt jelentette, hogy a pszichológia egyszerre jelent meg, mint egy elismerendő akadémikus diszciplína, szemben a pedagógia alá illesztettség évtizedével, és mint egy érett hivatás, amely fellépett a nevelés, a munka és főleg a klinikum területein. A kezdeteket, egy ma újra lelkesen szidalmazott nyugatos és szellemi felszabadulás hívő szemével jellemzi az 1. táblázatban bemutatott szembeállítás-rendszer.

1. táblázat. A magyar pszichológia jellegzetes öndefiníciói az 1960-as években

Irány	Kivel szemben	Vádak ellene
Kísérleti	Marxista filozófia	Additív, determinisztikus
Fejlődés	Normatív pedagógia	Bio-pszichológia szakaszok, érzelmek
Klinikai	Pszichiáterek, egészségpolitika	Lágyabb betegségkép, interakcionista emberkép

A hőskor egyetemi világa, amely elsősorban az Eötvös Loránd Tudományegyetemet jelentette az 1960-as években, ezen a más szakmákból eredő illetve ideologikus emberképpel való viszony kérdésen túl jellegzetes két táborot mutat fél évszázad távlatából is. Magam, tudom részrehajlóan, ezt meg szoktam különböztetni, mint a progresszívek és a konzervatívok táborait (Pléh, 2016, 2017). A progresszívek jellegzetesen anglo-mánok voltak. A Kádár-rendszer bizonytalan engedékenysége közepette, a nemzetközi trendeknek megfelelően, egy angolszász orientációra igyekeztek átállítani a pszichológiát. Minden területen igyekeztek dezideologizálni. A pszichológiát közel vitték a természettudományokhoz, ezért úgy állították be, hogy annak igen kevés köze van a marxizmushoz. Témáikban pedig a *nyitott ember* koncepciója dominált. Olyan témák, mint az exploráció és a kíváncsiság, vagy a játék, amint az Barkóczy Ilona (1961, 1970) és Marton L. Magda (1964) munkáiban megjelenik. Kapcsolatrendszerük jellegzetesen neurobiológiai volt: Marton L. Magda munkáiban maga a neuro-biológiai modellálás és mutatókeresés jelenik meg az 1960-as években, Barkóczy követőinél, az „egyetemi tanszék” világában pedig, az intenzív kapcsolatok, például a Grastyán Endre (1967, 1985) vezette Hebb ihletésű neuro-biológiával. Ezzel szemben álltak a konzervatívok, akik sokkal inkább követték a marxista emberképet. Az embert, kicsit a párt-előírásoknak megfelelően, sajátos jelentésteremtő, felülről lefelé megkonstruált lényként értelmezték. Referenciarendszereik a klasszikus német pszichológiából, illetve Wallon és mások baloldali francia pszichológiájából származnak, de főként az orosz-szovjet pszichológiából. „Ez a még a sztálinizmusból itt maradt mozzanat előtérbe helyezi az indoktrinációs témákat, a külső, társadalmi vezérlés belsővé tételeként felfogott indoktrinációs interiorizációt. Terepe a szervezett nevelés, főként az iskola, s szakmaközi kö-

tódéseiben első helyen marad a pedagógia, de akkorra ez már nem alávetés, mint volt az ötvenes években, hanem flörtölés” (Pléh, 2016: 698).

A kor helyzetét az egyetemeken, a mai világhoz képest, egyszerre jellemzik a nagy nehézségek és a nagy lehetőségek. A *nehézségek* listáját igen könnyű megadni. A szocialista világ körülményeinek megfelelően bezárt életet éltünk, tele ugyanakkor a nagyvilág iránti sóvárgással. Ritka volt, hogy valaki külföldre jutott akár konferenciákra, akár ösztöndíjakkal. Az volt az érzésünk – és ne feledjük, hogy papíralapú világban élünk –, hogy a nyugatiakhoz képest, bezártan, irodalomszegénységben élünk. A kutatásnak az egyetemeken nem volt közvetlen támogatása, így nevetségesen alacsony összegekből gazdálkodhattunk az ún. TUKUFA (Tudományos és Kutatási Fejlesztési Alapok) juttatásai által, mielőtt az 1970-es évek végén és az 1980-as évek elején megjelentek volna a tematikus pályázatok. Ezt egészítette ki a szegényes műszerezettség, a barkácsolás, ahol mindent egyénileg kellett megoldanunk. Mi nem 5000 dollárért vásároltunk tachistoszkópokat, hanem próbáltunk vetítógépeket összeilleszteni időzíthető fényképezőgép blendékkel (Pléh, 2011). Kevés volt nemhogy a konferencia-lehetőség, de még a saját, hazai konferenciákon való részvételi, szereplési lehetőség is.

Ezzel összehasonlítva a lehetőségek, vagy ha úgy tetszik a pozitívumok listája kicsit komikus. Egyrészt, mert nagyon nehéz volt az akadémiai világban állást szerezni. Ha mégis sikerült, a megszerzett állások viszonylag stabilak voltak, és az intézmények is stabilnak tűntek. Mind a személyi állomány alakításában, mind például a laboratóriumok és műszerek építésében különös ereje volt az egyéni építkezésnek és az egyéni invenciónak. Sokkal nagyobb volt az önmegvalósítás lehetősége az ambiciózus embereknel. Miközben irodalomhiányban éltünk, érdekes módon a Budapesti Egyetemi Könyvtárban az alaplapok, mint például a *Journal of Experimental Psychology* az 1920-as évektől folyamatosan megvoltak, néhány háborús évet kivéve. Még a Rákosi-korban is jártak a lapok és az 1970-es évekre ezt egészítette ki, elsősorban Barkóczi Ilona ambícióinak köszönhetően, az ELTE Tanszéki Könyvtár gazdagodása, új kognitív lapok megjelenése, illetve Kardos Lajos törekvésének megfelelően, számos unikumként meglévő összehasonlító pszichológiai lap, mint a *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, vagy a *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*. Ezek fokozatosan fontossá váltak a kutatómunka ambicionálásában és a jövő nemzedék nevelésében is.

Nemzedékekkel ezelőtt, a hőskorban, a Budapesti Egyetem, az ELTE világában a kísérleti pszichológián belül is megfigyelhető volt egy jellegzetes kettősség. Az egyik a nagyapák világa, Kardos Lajos világa. *Kardos világát* az egyik oldalon az alaklélektan örökség, másik oldalon a neo-behaviorista elmélet és Pavlov összekapcsolása jellemezte (Kardos, 1957). Számára az alapvető kérdés, egy kicsit a Bühleri örökségnek megfelelően is, az állati életmód (régii etológiai gondolat, még az 1930-as évek Bécséből származik) és az állati tanulás összekapcsolása (Kardos, 1959, 1965, 1977). Az állati lokomóciós tanulás jelenik meg számára, mint kulcskérdés. Kardos, miközben kiváló kísérletező volt és nagyon szellemes labirintus-helyzeteket teremt patkányai számára, a né-

metes akadémikus pszichológia hagyományának megfelelően ezt nagyon intenzív fogalmi elemzéssel kapcsolja össze. Az állati emlékezéstről szóló posztumusz megjelent 1988-as könyvének előtanulmányai olyan kérdéseket járnak körül, hogy mi is az emlékkép, mi az emlékezés funkciója és így tovább (Pléh, 2001).

Az egyetemi kísérleti pszichológia másik világa, *Barkóczy Ilona világa*, amely a laza, nyitott neo-behaviorizmus világa volt. Kulcskérdése az emberi kíváncsiság kapcsolata az explorációs viselkedés „állati örökségével” és a kreativitás és az újdonság visszatérő hangsúlyozása (Kardos, Pléh és Barkóczy, 1987). Összhangban volt ez a szakmai érdeklődés a sokkal nyitottabb és kiterjedtebb, extenzívebb kapcsolatteremtéssel. Barkóczy vezetése alatt a Tanszék sokkal többféle emberrel és ezen belül sok-sok neurobiológiai és etológiai törekvéssel, Grastyán Endre és Csányi Vilmos világával került kapcsolatba.

Ezt a hőskort, ha a két nemzedéket nézzük, akkor majd kiegészíti egy harmadik. Ha úgy tetszik egy nemzedéki fát lehetne rajzolni, ahol Kardos Lajos elindul a Gestalt világából, ezt követi Barkóczy Ilona, Putnoky Jenő, Marton Magda, Táncos Zsolt, Ranschburg Jenő, Engländer Tibor nagyjából neo-behaviorista, operacionalista világképe, kiegészítve az etológiával és a pszichoanalízis foszlányaival, majd megjelent a kognitív pszichológia, amit Czigler István, Kónya Anikó, és Pléh Csaba képviselnek. A három nemzedék között egyfajta megszüntetve–megőrzési viszony volt. A kognitív nemzedék, ahogy az már lenni szokott, lázadni próbált neo-behaviorista szülei ellen, s eközben mintákat talált a németes klasszikus kognitív orientációjú nagypapáknál, így egyfajta nagypapa-hatás is volt. Egyáltalán nem volt könnyű, ugyanakkor nem is volt radikális a váltás a neo-behaviorista és a kognitív pszichológia között, hiszen magát az állatmodellt és a szigorú kísérletezés eszményét, valamint a dolgok számokká való tételét átvettük a neo-behavioristáktól a kognitív pszichológiában is. Ez nemcsak nálunk van így, mindenütt másutt jellemző.

Ennek a hőskornak voltak nagy vitái. A viták egy része egyfelől a szovjet, másfelől pedig a frankfurtiánus marxista orientációjú filozofikus nézetekkel és szociálpszichológusokkal folyt, arról, hogy egyáltalán van-e mód a kísérletezésre (Kardos, 1983). Számos folyóirat-vita elemzi, hogy mennyire illuzórikus a pszichológiai kísérletezés a marxisták szerint, és hogy egy szocialista konstrukcionista világképbe kellene a lélektant illeszteni. Ennél voltak speciálisabb, a kísérleti világon belüli vitatkozások is. Az egyik ilyen, a mozgás szerepe az észlelésben és egyáltalában a mozgás, illetve a szenzoros mozzanatok szerepe a gondolkodásban. Itt a neo-behaviorista Barkóczy és Putnoky iránya állt szemben a sokkal szenzualistább Gestalt–eredetű Kardos világgal. De ugyanígy, a neurobiológiai táboron belül is nagy viták jellemzik a magyar és a nemzetközi pszichológiát egyaránt, a klasszikus és instrumentális tanulás viszonyáról (Grastyán, 1967). Pavlov és Skinner, a hazai pszichológiában, Barkóczy Ilona és Putnoky Jenő 1968-as tankönyvében, de például Hebb (1978) tankönyvében is, mint közvetlen vitapartnerek jelennek meg egymással szembeállítva. Miközben ők valójában sosem vitatkoztak egymással, sőt, nem is ismerték egymást. Ez a vita, mint egy korábbi cikkemben magam is megpróbáltam utalni rá, azt is érinti, hogy a pszichológia mennyire képes megfelelni egy akti-

vista felfogásnak az emberről, vagy mennyire követ egy Sztálini jellegű passzív emberképet (Pléh, 1998).

A sok vita közepette, a belső magyar szakirodalomban jól követhető módon, megváltozik a tudomány rafináltsága. Egy régi elemzésben kimutattam, hogy az újrainduló pszichológiai szakirodalom, pusztán empirikus tanulmányait tekintve, 1958 körül még 30% fölött van a semmiféle statisztikát nem alkalmazó beszámolók arányát tekintve, és a tanulmányok kb. 55% is csak leíró statisztikákat használ. Az 1970-es évek első felére már 15%-ban többváltozós módszerek, 35%-ban pedig statisztikai próbák jelennek meg. E kettőt összeadva tehát, az empirikus munkáknak több mint fele megfelel a modern statisztika kritérium-rendszerének (Pléh, 1979). Lenézhetjük ezt persze, hogy az 1970-es években csak a fele, ma pedig elképzelhetetlen lenne egy cikket elfogadni statisztika nélkül. Ne feledjük azonban, hogy itt 15 év alatt egy drámai attitűd megfordulásról volt szó.

Ugyanez igaz a nyelvi orientációban is. Korábban említettem, hogy az egyetem világán belül van egy orosz és egy angolszász orientáció. Az egész magyar pszichológiát nézve is érvényes ez. Míg a pszichológusok 1958 táján még 50% fölött ismertetnek orosz nyelvű könyveket és több, mint 40%-ban orosz nyelvűek a hivatkozásaik, addig az 1970-es évekre a hivatkozásoknak csak 20%-a lesz orosz és mintegy 45%-a már angol nyelvű. Tehát az orosz-angol váltás rendkívül gyorsan és a társadalmi orientáció változását másfél évtizeddel megelőzően végbement (Pléh, 2016, 2017).

A SZOCIALISTA MAJD A „POLGÁRI” DIVERZIFIKÁCIÓ A PSZICHOLÓGUSKÉPZÉSBEN

Ahhoz, hogy megértsük a pszichológusképzésnek az 1970-es években elindult s több hullámban létrejött diverzifikációját, aminek részleteiről szól egész konferenciánk, figyelembe kell vennünk a fentebb vázolt három kontextust. A centrum-periféria mozgás általános tényezőit, az 1920–40 közötti első egyetemközi pszichológus mozgásokat, és a magyar egyetemi pszichológia egész helyzetét az 1960–70-s években. A diverzifikáció első lépése, a Kelemen László irányításával létrejött pszichológusképzés a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, Debrecenben. Kelemen, aki részben Várkonyi Hildebrand-dal összefüggő szocializációja után, hosszú időn keresztül a Pécsi Tanárképző Főiskola vezetője volt, 1966 és 1980 között Debrecenben dolgozott. 1970–74 között előkészítette a pszichológusképzést, majd 1974-től az ténylegesen elindult, mint azt az egyik későbbi vezető, Kovács Zoltán (1994) összefoglalta. Nemzedékeken keresztül ingázó tanárok és ingázó vezetők jellemezték ezt a képzést. A vezetők tekintetében Kelemen Lászlót Hunyady György, őt Mészáros István, majd Kovács Zoltán, s végül mindmáig Münich Ákos követi. Csupa eredetileg Budapestről Debrecenbe került kollegáról van szó, illetve Hunyady, Mészáros és Kovács esetében olyanokról, akik szerepvállalásuk alatt is erősen kötődtek Budapesthez.

A képzés kezdeti vezető tanárai is kettős kötődésűek voltak. Miközben Budapestről ingáznak Debrecenbe, pesti identitásukat is megtartották. Az általános lélektanban Bányai Éva 1982–85-ig, majd Czigler István 1978–1984, majd 1997–2005 között, a szociálpszichológiában és a személyiséglélektanban Faragó Klára és Szakács Ferenc 1977–88-ig, a klinikai pszichológiában Bagdy Emőke 1987–1994 között játszottak vezető szerepet. Időnként alkalmi betanításokkal az 1990-es években még megjelent Barkóczy Ilona és Zétényi Tamás is.

A rendszerváltás után, az 1990-es évektől nagyon erőteljes lesz a centripetális folyamatok megjelenése. Pataki Ferenc kezdeményezésére a Pécsi Egyetemen, amikor a Tanárképző Főiskola az egyetembe integrálódik, megjelenik az igény a pszichológusképzésre. Ezt először, az indításnál Kézdi Balázs, majd az MTA Pszichológiai Intézetéből László János vezetésével alakítják ki. Szegeden ez az igény először Erős Ferenc és Garai Ferenc kezdeményezésére jelenik meg, Erős tanszékvezetői szerepet is vállalt. Az igazi szakindítás Vajda Zsuzsanna nevéhez fűződik az 1990-es évek végén.

A 2000-es évekre hat egyetemen jön létre pszichológusképzés, 35 év alatt 30-szoros hallgatói létszám emelkedéssel. Ez sokszor teszi illúziórikussá a színvonalat. Egy nemzedék alatt honnan keletkezett volna öt új tanári csapat? Ebben az új helyzetben a kialakuló kvalifikációs feszültségek közepette, a minőségbiztosítás mint kettős kényszerítőerő jelenik meg. Egyrészt szükség van professzorokra a vidéki és az egyházi egyetemeken is, és mintegy professzori alkatokra, ez azonban sokszor csak névleges lesz. Ilyen például Kósa Éva szerepe a Pázmány Péter Egyetemen, vagy Winkler István szerepe a Szegedi Tudományegyetemen. A jövő kulcskérdése a valóban szuverén oktatói és kutatói vezetők megjelenése mindegyik egyetemen.

A vidéki egyetemeken egy részénél kezd kialakulni ez a jellegzetes tartalmi mintázat. Pécsen a László János (2005, 2012, 2014) elindította narratív pszichológia továbbra is erőteljesen képviselve van, valamint az Erős Ferenc és Péley Bernadett képviselte elméleti és gyakorlati pszichoanalitikus orientáció. Ugyanakkor Bereczkei Tamás (2009, 2016) a jelenlegi intézetvezető, egy erőteljes evolúciós profilt alakított ki. A Szegedi Tudományegyetemen az 1990-es évek végén jómagam, azután körém szerveződően Németh Dezső és Racsmány Mihály segítségével kialakult egy jellegzetes kognitív profil. Ez azonban az elvándorlások révén elhalványult és mára egy bizonytalan tanácsadó, nevelési oldal jelent meg.

A vidéki egyetemeken virágzásának kulcskérdése annak észrevétele, hogy integrációra van szükség, amint az előadás elején említett Szentágothai János, vagy Szent-Györgyi Albert esetében láthattuk. Lehetőségeket kell biztosítani a centrifugális tényezők révén odament embereknek. Ahhoz, hogy jól működjenek a vidéki egyetemeken, a pszichológia terén is egyszerre van szükség műhelyek kialakítására és arra, hogy a műhelyvezetőknek tényleges integrációjuk legyen a helyi kulturális életbe.

IRODALOM

- Barkóczi Ilona (1965) A kutató és manipulációs tevékenység sajátos formái csecsemőknél és fiatal majmoknál. *Pszichológiai Tanulmányok VII.*, 115–122.
- Barkóczi Ilona (1970) A megismerési motiváció ontogenezise. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 27, 26–58
- Barkóczi Ilona és Putnoky Jenő (1968). *Tanulás és motiváció*. Budapest: Tankönyvkiadó
- Berezkei, Tamás (2009). *Az erény természete. Önzetlenség, együttműködés, nagylelkűség*. Budapest: Typotext
- Berezkei Tamás (2016). *A megtévesztés pszichológiája – Machiavellizmus*. Budapest: Typotext
- Grastyán Endre (1967) A tanulás alapvető paradoxonai és idegéletteni feloldásuk. *Pedagógiai Szemle*, 10, 893–914.
- Grastyán Endre (1985). *A játék neurobiológiája*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Hebb, D. O. (1978). *A pszichológia alapkérdései*. Budapest: Gondolat
- Kardos Lajos (1957). *A lélektan alapproblémái és a pavlovi kutatások*. Budapest: Akadémiai.
- Kardos Lajos (1959). Tanulás és emberré válás. *Pszichológiai Tanulmányok, I.*, 105–113.
- Kardos Lajos (1965). Az állatlélektani kutatások jelentősége és néhány elvi kérdése. *Pszichológiai Tanulmányok, VII.*, 105–113.
- Kardos Lajos (1976). *A neuropszichikus információ eredete*. Budapest: Akadémiai
- Kardos Lajos (1983) Válságban van-e a pszichológiai kísérlet? *Pszichológia*, 3, 298–307. A vita a *Pszichológia* 1983-as és 1984-es évfolyamában követte ezt.
- Kardos Lajos (1988). *Az állati emlékezet*. Budapest: Akadémiai.
- Kardos Lajos, Pléh Csaba és Barkóczi Ilona (szerk.1987). *Studies on creativity*. Budapest: Akadémiai.
- Kovács Zoltán (1994). *A debreceni pszichológusképzés húsz éve*. Debrecen: KLTE Pszichológiai Intézet
- Kovai Melinda (2016). *Lélektan és politika. Pszicho-tudományok a magyarországi államszocializmusban 1945–1970*. Budapest: L'Harmattan.
- Kovai Melinda (2017). 'Catching up with the West' – The Modernisation and Self-Colonializing Paradigms of Hungarian Psychology during State-Socialism. *European Yearbook of the History of Psychology*, 3, 219–234.
- Lányi Gusztáv (2000). *Magyarország, protestantizmus, társaslélektan – a hagyomány és megújulás konfliktusa Karácsony Sándor életművében*. Budapest: Osiris.
- László János (2005). *A történetek tudománya*. Budapest: Új Mandátum.
- László János (2012). *Történelemtörténetek*. Budapest: Akadémiai.
- László János (2014). *Historical Tales and National Identity*. London: Routledge.
- Máriási Dóra (2016). Amikor a pszichológia a „kommunizmus általánosan kibontakozó építésének nagyszerű programjához” csatlakozott. Újraintézményesülés kritikai perspektívában. *Alkalmazott Pszichológia*, 16, 63–79.
- Marton L. Magda (1964). Az aktivációs és a tájékozódási reakció főbb működési elvei és jelentőségük a pszichikus folyamatok megismerésében. *Pszichológiai Tanulmányok, VI.*, 37–50.
- Merton, R.K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159(3810):56–63
- Merton, R.K. (1988). The Matthew Effect in Science, II Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property. *Isis*, 79: 606–623

- Mudrák József (2019). Pszichológia a Debreceni Tudományegyetemen 20. század első felében. In: Pléh, Mészáros és Csépe, szerk, 2019, 171–188
- Pataki Márta, Polyák Kamilla, Németh Dezső és Szokolszky Ágnes (2009). A lélektan történetének 80 éve a szegedi egyetemen. 1929–2009. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 64, 671–676.
- Pléh Csaba (1979). A magyar pszichológia fejlődésének néhány jellemzője a publikációk mennyiségi elemzésének tükrében 1958–1975. *MTA II. Osztályának Közleményei*, 28, 209–231.
- Pléh Csaba (1998). A pszichológia szimbolikája egy slamos totalitáriánus rendszerben. In: *Hagyomány és újítás pszichológiában*. Budapest: Balassi, 91–111
- Pléh Csaba (2001). Kardos Lajos emlékezete. *Pszichológia*, 21, 159–181.
- Pléh Csaba (2011). A magyar kísérleti pszichológia fejlődési íve 1950–2010 között. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 66, 669–693.
- Pléh Csaba (2016). Intézmények, eszmék és sorsok a magyar pszichológia fél évszázadában 1960–2010. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71, 691–723.
- Pléh Csaba (2017). Formation of Hungarian Psychological Research in Mid–20th Century: Institutional Frames 1960–2010. *European Yearbook of the History of Psychology*, 3, 181–199.
- Pléh, Csaba, Mészáros Judit és Csépe, Valéria (szerk, 2019). *A pszichológiatörténetírás módszerei és a magyar pszichológiatörténet*. Budapest: Gondolat
- Séra László (2019). Fordulópontok az erdélyi magyar pszichológia történetében: 1870–1970. In: Pléh, Mészáros és Csépe, szerk, 2019, 189–239
- Szokolszky Ágnes és mtsai (szerk., 2009). *A lélektan 80 éves története a szegedi egyetemen, 1929–2009*. Szeged: JATEPress